

pričom jadrom tohto ustanovenia je Kristov príkaz: „*Toto robte na moju pamiatku.*“¹ Základ sviatosti vysviacky spočíva v povereniach, ktoré dal Ježiš apoštolom – poverenie učiť (Mt 28, 19; Mk 16, 15), odpúšťať hriechy (Jn 20, 23), sprítomňovať Kristovu obeť (Lk 22, 19 – 20) a napokon poverenie viesť (Mt 16, 18 – 19; Jn 21, 16 – 17). Z Ježišových slov „*Posväť ich pravdou; tvoje slovo je pravda. Ako si ty mňa poslal na svet, aj ja som ich poslal do sveta a pre nich sa ja sám posväčujem, aby boli aj oni posvätení v pravde*“ (Jn 17, 17 – 19) je zrejmé, že poslanie učeníkov nie je len poverením (t. j. ordináciou), ale že obsahuje i posväčujúci, konsekračný prvok, na základe čoho možno hovoriť o svätení.

Už listy biskupa a mučeníka Ignáca z Antiochie (†107) poznajú hierarchické odstupňovanie biskupa, kňaza a diakona s celkom presnými právomocami a vzájomným podriadením či nadriadením.² Dôvodom uvedeného odstupňovania bola potreba rôznych liturgických služieb a táto štruktúra úradov sa relatívne rýchlo presadila v celej cirkvi.³ Posvätná vysviacka alebo sviatosť posvätného stavu/rádu (*sacramentum ordinis*) bola šiestou v rámci siedmich sviatostí; okrem nej k nim patrila sviatosť krstu, birmovania, eucharistie, pokánia, pomazania chorých a manželstva. Vychádzajúc z praxe apoštolov, vysluhovateľom vysviacky bol biskup, ktorý udeľoval rôzne stupne svätenia: štyri nižšie (ostiár, lektor, exorcista, akolyta) a tri vyššie (subdiakon, diakon, kňaz).⁴ Prijatiu nižších svätení predchádzal iniciačný rituál – tonzúra (na znak toho, že jej nositeľ vstupoval do klerického či mníšskeho stavu). Pri tomto obrade ordinár podstrihol adeptom vlasy ako symbol zrieknutia sa sveta a odovzdania sa do cirkevnej služby.⁵

Vysviacky mali z hľadiska cirkevnej správy diecézy veľký význam, pretože biskup priebežne obnovoval kňazský stav v diecéze a zaisťoval tak dostatočnú duchovnú správu. Pokiaľ nebol biskupský či arcibiskupský stolec obsadený, znamenalo to ohrozenie riadneho fungovania duchovnej správy a sťaženie prijímania sviatostí pre veriacich.⁶

Najstarší obrad vysviacky sa zachoval v diele *Traditio apostolica* Hypolita Rímskeho (†235) z doby okolo roku 215, v ktorom opisuje vzývanie Ducha

¹ Sväté písmo, ekumenický preklad, dostupné na internete: <<https://www.mojabiblia.sk/svatepismo/46/1-list-korintanom-kapitola-7/ekumenicky-preklad/>>; 1 Kor 11, 23 – 34; ide o najstarší zápis ustanovenia kňazstva od apoštola Pavla (asi r. 56); ďalšie tri správy sú od synoptikov (Mt 26, 29; Mk 14, 22 – 25; Lk 22, 14 – 20). Porov. Mk 3, 13 – 15; 1 Kor 4, 1: „*A tak nech nás každý pokladá za Kristových služobníkov a za správcov Božích tajomstiev.*“

² „*Všetci nech si ctia diakonov ako Ježiša Krista, ako aj biskupa, ktorý je obrazom Otca, kňazov však ako Boží senát a zbor apoštolov. Bez nich nemožno hovoriť o Cirkvi*“ (List Trallanom 3, 1). CHOVANEC, Marián. Sakramentológia II. Nitra, 2013, s. 27.

³ ADAM, Adolf. Liturgika. Křesťanská bohoslužba a její vývoj. Praha, 2008, s. 260n.

⁴ Sväté písmo, ref. 1, Sk 6, 2 – 7; 1 Tim 4, 14; 2 Tim 1, 6. Okrem *potestas ordinationis* mal biskup tiež jurisdikčné funkcie, ktoré súviseli s pastoračnou činnosťou, ako napr. posvätenie nových kosterov a kaplniek, pravidelné konanie vizitácií, kazateľské a misionárske cesty v diecéze.

⁵ RÁBIK, Vladimír (ed.). Monumenta Vaticana Slovaciae II. Registra supplicationum ex actis pontificis Romanorum res gestas Slovacas illustantia, 1 (1342 – 1415). Trnavae – Romae, 2009, s. 74, č. 70: „*quod idem Iohannes nondum sit ad primam tonsuram seu ordinem clericalem promotus*“ (1344).

⁶ KALOUS, Antonín. Biskupské a legátské rituály a ceremonie. In NODL, Martin – ŠMAHEL, František (eds.). Slavnosti, ceremonie a rituály v pozdním středověku. Praha, 2014, s. 329.

Svätého, vkladanie rúk biskupa na hlavu svätenca a konsekračnú modlitbu.⁷ Obrad vkladania rúk bol prevzatý z židovskej symboliky ako starozákonný úkon prenesenia moci – vyhradený výlučne diakonovi, presbyterovi a biskupovi.⁸ Táto jednoduchá forma vysviacky bola postupne rozširovaná, v stredoveku pribudli litánie ku všetkým svätým a dve modlitby po vkladaní rúk,⁹ pod vplyvom galskej liturgie sa zaviedlo pomazanie rúk pri vysviacke kňaza a hlavy pri svätení biskupa a napokon pod vplyvom germánskych zvykov odovzdávanie rúcha a liturgických nádob (podobnosť s feudálnym odovzdávaním léna).¹⁰

Priebeh individuálnych i hromadných svätení (*ordinationes generales*) sa odohrával podľa ustanovení liturgickej knihy *Pontificale Romanum*. Pontifikál obsahoval modlitby a predpisy týkajúce sa obradov sviatostí a svätenín, ktoré udeľoval biskup; okrem nižších a vyšších svätení išlo o obrady zasvätenia panien, požehnaní opáta a opátky, posvätenia olejov, birmovania, posvätenia kostola a oltára, ako aj žehnanie a korunovanie kráľa a kráľovnej. Stredoveké pontifikály neboli celkom unifikované a v priebehu storočí prechádzali vývojom. Obsah pontifikálu pre neskorý stredovek najvýznamnejšie ovplyvnil v 13. storočí kánonský právnik Viliam Durandus, ktorého verzia zohľadňovala aj miestne zvyky.¹¹ Nový Durandov pontifikál bol ďalej upravovaný, zvlášť populárnou sa stala úprava dvoch pápežských ceremoniarov Agostina Patriziho Piccolominiho a Johanna Burckarda *Pontificalis liber* (1485).¹² V menších obmenách zostal tento text základnou verziou pontifikálu až do liturgických zmien II. vatikánskeho koncilu.

⁷ ADAM, ref. 3, s. 262; CHOVANEC, ref. 2, s. 281. V Novom zákone sa spomína uvedenie do úradu siedmich mužov (Sk 6, 6), ktoré sa uskutočnilo predstavením kandidátov, modlitbou a vkladáním rúk. Porov. Sväté písmo, ref. 1, Tim 4, 14: „Nezanedbávaj dar milosti, ktorý máš v sebe, ktorý si dostal prostredníctvom prorockta, a keď na teba starší kládli ruky.“; ako aj Sk 13, 3; 1 Tim 5, 22; 2 Tim 1, 6; Tit 1, 7 – 9; 1 Pt 5, 1 – 3; Sk 6, 3.

⁸ Porov. Sväté písmo, ref. 1, Nm 27, 18 – 23; Dt 34, 9.

⁹ Podrobne KLEINHEYER, Bruno. Die Priesterweihe im römischen Ritus: eine liturgiehistorische Studie. Trier, 1962, 268 s. JILEK, August. Bischof und Presbyterium: Zur Beziehung zwischen Episkopat und Presbyterat im Lichte der Traditio Apostolica Hippolyts. In Zeitschrift für katholische Theologie, zv. 106, č. 4, 1984, s. 376-401.

¹⁰ Od 8. storočia bolo súčasťou vysviacky podávanie liturgických predmetov: kňazovi kalicha s vínom a patény s chlebom; diakonovi knihy evanjelií; subdiakonovi prázdneho kalicha a prázdnej patény. ADAM, ref. 3, s. 271. ANDRIEU, Michel. Le Pontifical Romain au moyen âge 3. Citta del Vaticano: Biblioteca Apostolica Vaticana, 1972, 691 s.

¹¹ KALOUS, ref. 6, s. 322. MOLITOR, Raphael. Vom Sakrament der Weihe 2. Erwägungen nach dem Pontificale Romanum. Subdiakonat, Diakonat, Presbyterat. Regensburg, 1938, 287 s. FOLSOM, Cassian. The Liturgical Books of the Roman Rite. In CHUPUNGO, Anscar J. (ed.) Handbook for Liturgical Studies 1. Introduction to the liturgy. Collegeville, 1997, s. 245-314.

¹² Spočiatku sa niektoré texty obradov na slávenie sviatostí zaznamenávali spolu s omšovými textami v sakramentároch a podľa potreby i jednotlivo. Zbierky takýchto obradov určené pre biskupov sa od 7. stor. nazývali *Ordines*. Pozri ANDRIEU, Michel. Les Ordines Romani du haut moyen âge, 5. vol., Louvain, 1931 – 1961. Prvá zbierka označená ako pontifikál vznikla okolo r. 950 v Kláštore sv. Albána v Mohuči. Tento pontifikál sa potom stal základom pre ďalšie zbierky a v roku 1485 bol vydaný tlačou: PICCOLOMINI, A. Patrizi – BURCKARD, Johannes (eds.). Pontificalis Liber... Roma: Stephan Planck 1485 (Hain-Copinger 13285). FÖLDVÁRY, M. István. Fragmenta Pontificalis antiqui Strigoniensis collata ex integris rubricis sex principalium fontium saeculorum XI – XVI., earundem synopsi atque nonnullis testibus referentiisque. [Online.] Budapest 2006. Dostupné na internete: <http://latin.elte.hu/munkatarsak/FM_files/

Kým v staroveku vykonávali nositelia nižších svätení určité služby vo vnútri obcí, neskôr sa tieto svätenia stali len predstupňami vyšších svätení, ale ich prijatie bolo nutnou podmienkou pre budúcich kňazov. O tom, čo bolo náplňou povinností držiteľov jednotlivých rádov, sa dočítame aj v encyklopedickom diele *Etymologiae* VI. – VII. od Izidora Sevilleckého (cca 560 – 636).¹³ Ostiári, t. j. dverníci, mali za úlohu nevpušťať do Božieho domu nepovolaných a dbať o bezpečnosť kostola. Pri svätení na ostiára dostali kandidáti symbolicky kľúč od kostola, museli otvoriť a zatvoriť kostolné dvere a zazvoniť zvonom. Ich funkciu dnes prevzali kostolníci. Lektori predčítali pri liturgických slávnostiach biblické čítania, preto sa im pri svätení odovzdávala kniha perikop (výňatky z Biblie čítané pri sv. omši). Exorcisti (gr. exorkizein) plnili v staroveku úlohu vykonávať tzv. exorcizmy, a to najmä pri krste. Vonkajším znamením exorcizátu bolo odovzdanie knihy s exorcizačnými modlitbami (čo bola väčšinou príručka rituálov), za pomoci ktorých mali oslobodzovať ľudí spod nadvlády Bohu nepriateľských síl. Akolyti (z gr. akolouthos, členovia sprievodu) vykonávali pomocné služby pri liturgických slávnostiach (rozsviecovali oltárne sviece, nosili ich v procesii, podávali vodu a víno pri sv. omši) – možno ich porovnať s dnešnými ministrantmi, ktorí do značnej miery prevzali ich úlohy. Stupeň subdiakona, ktorý bol pôvodne pomocníkom diakona – najmä pri eucharistickej slávnosti, kde mu o. i. pripadlo čítanie epištoly –, získal na význame, keď bol za pápeža Inocenta III. (1198 – 1216) preradený medzi vyššie svätenia. So subdiakonátom sa už spájala povinnosť celibátu a modlitby hodín, čo pretrvalo až do roku 1972.¹⁴ Diakoni (gr. diakonos – služobník) posluhovali pri liturgii, keď čítali evanjelium, rozdávali sväté prijímanie, žehnali manželstvám a krstili (Sk 6,1 – 6).¹⁵ Kňaz bol sprostredkovateľom medzi Bohom a ľuďmi, hlásal evanjelium, prednášal kázne, vysluhoval sviatosti, mal konsekračnú moc (premieňať eucharistiu) a moc odpúšťať hriechy.

Pri postupe na jednotlivé stupne klerického stavu sa stala dôležitou témou koncilových ustanovení a pápežských dišpenzov otázka tzv. kánonického veku kandidátov. Graciánov dekrét z 12. storočia uvádzal vekové limity pre kňaza 30 rokov, diakona 25 a subdiakona 21 rokov. V kategórii nižších svätení bol minimálny vek pre akolytu 12 rokov, najnižší prípustný vek pre ostiára, lektora a exorcistu bol 7 rokov. Tieto zásady boli ďalej upravované na konciloch i miestnymi diecéznymi zvyklosťami. Až Viennský koncil (1311 – 1312) definitívne stanovil podmienku dosiahnutia 18 rokov pre subdiakona, 20 rokov pre diakona a 25 rokov pre kňaza (to bol už súčasne aj vek, keď mohol byť kandidát legálne postulovaný do funkcie biskupa).¹⁶

2.%20Az%20esztergomi%20rubrikas%20hagyomany%20-%20alapforrasok.pdf>; VESELOVSKÁ, Eva – ADAMKO, Rastislav – BEDNÁRIKOVÁ, Janka. Stredoveké pramene cirkevnej hudby na Slovensku. Bratislava, 2017, s. 25, 138.

¹³ IZIDOR ZO SEVILLY. *Etymologiae* VI. – VII. Ed. KORTE, Daniel. Praha, 2004, s. 309-319.

¹⁴ CHOVANEC, ref. 2, s. 34.

¹⁵ ADAM, ref. 3, s. 271. Úrad diakona zmieňujú už spisy Nového zákona (Sväté písmo, ref. 1, Flp 1, 2; 1 Tm 3, 8). Diakoni boli v nižšom hierarchickom postavení ako kňazi, no tí z nich, ktorí boli spolupracovníkmi diecézneho biskupa a mali na starosti diecézne financie a riadenie dobročinnosti, nadobudli väčší vplyv na miestnu cirkev ako kňazi – odtiaľ titul arcidiakon.

¹⁶ GAŚIOROWSKI, Antoni. Świącenia w diecezji kujawskiej na przełomie XV i XVI wieku. In *Roczniki historyczne*, 2001, č. 67, s. 80.

Rituál svätenia bol zásadnou cirkevnou slávnosťou diecézy a odohrával sa každoročne v niekoľkých termínoch. Už v Graciánovom dekrétu sa objavuje určenie na soboty kántrových dní (nazývaných aj suché alebo kvatembrové dni; z lat. *sabbatum quattuor temporum*). Išlo o štyri trojice dní – streda, piatok a sobota –, ktoré boli zaradené do pôstneho, veľkonočného, cezročného a adventného obdobia liturgického roka: po prvej nedeli pôstnej, po Turícach, po sviatku Povýšenia sv. Kríža (14. september) a v advente po sv. Lucii (13. december). V dekretách pápeža Gregora IX. (*Liber extra*) sa objavuje zmienka o tom, že udeľovanie vyšších stupňov svätenia sa má odohrávať v dobe kántrových dní, v sobotu pred pašiovou nedeľou a na Bielu sobotu; nižšie svätenia sa mohli udeľovať aj na iné sviatky v priebehu liturgického roka.¹⁷ Podľa introitu (úvodný spev sv. omše) sa sobota po sv. Lucii nazývala *Veni et ostende*; sobota pred Najsvätejšou Trojicou cez svätodušné kántry *Caritas*; sobota na začiatku pôstu po prvej nedeli pôstnej *Intret*; sobota pred pašiovou nedeľou *Sitientes* a sobota po Povýšení sv. Kríža *Venite adoremus*.¹⁸ Nižšie rády smeli biskupi mimo určeného času vysluhovať aj v nedeľu, no v počte maximálne jedného alebo dvoch kandidátov. Legálne sa mohli vysluhovať svätenia mimo určeného termínu len s osobitným povolením pápeža. V priemere sa na prelome 14. a 15. storočia v jednom roku konalo v diecéze približne šesť svätení.¹⁹ Konkrétny termín ordinácie podliehal verejnému ohláseniu a pred jej uskutočnením prechádzali kandidáti skúškou (*examinatio*), kde sa posudzovala ich spôsobilosť. Najstaršou zmienkou o podmienkach na udelenie svätení sú pasáže v 1. liste apoštola Pavla Timotejovi.²⁰ V nadväznosti na túto tradíciu sú podmienky na prijatie svätení takmer vo všetkých zachovaných prameňoch, ako napr. v Graciánovom dekrétu či v synodálnych štatútoch, formulované vo všeobecnej podobe zhodne a líšia sa len v detailoch.²¹ Kandidát svätenia mal byť pokrstený, legitímneho pôvodu, požadovaného veku, mravne i odborne

¹⁷ KLEINHEYER, ref. 9, s. 35n.

¹⁸ Podľa Žalmu 79: *Veni, et ostende nobis faciem tuam, Domine, qui sedes super Cherubim et salvi erimus*; Listu sv. Pavla Rimanom 5, 5: *Caritas Dei diffusa est in cordibus nostris, alleluia per inhabitantem Spiritum eius in nobis, alleluia*; Proroka Izaiáša 55, 1: *Sitientes venite ad aquas, dicit Dominus et qui non habetis pretium, venite, et bibite cum laetitia*; Žalmu 94: *Venite, adoremus Deum et procidamus ante Dominum plorems ante eum, qui fecit nos quia ipse est Dominus Deus noster*; Žalmu 87: *Intret oratio mea in conspectu tuo: inclina aurem tuam ad precem meam Domine*. Dostupné na internete: <<http://gregorien.info/calendar/id/2/0/en>> [cit. 12. 6. 2019].

¹⁹ DOLEŽALOVÁ, Eva. Svěcenci pražské diecézy 1395 – 1416. Praha, 2010, s. 31.

²⁰ Sväté písmo, ref. 1, 1 Tim 3, 2 – 13: *Ale biskup musí byť bez úhony, muž jednej ženy, triezvy, rozvážny, slušný, pohostinný, schopný učiť; 3 nie pijan, ani bitkár, ale skromný, nie neznášavlivý, ani chamtivý; 4 musí dobre viesť svoj dom a deti držať v poslušnosti a v celkovej mravnej čistote. 5 Ved' kto nevie viesť svoj dom, ako sa bude starať o Božiu cirkev?! 6 Nemá to byť novoobrátenec, aby nespýšnel a neprepadol diablovmu odsúdeniu. 7 Musí mať aj dobré svedectvo od tých, čo sú mimo, aby neupadol do opovrhnutia a do diablovho osídla. 8 Takisto diakoni majú byť cudní, nie dvojáci v reči, ani príliš oddaní vínu, ani žiadostiví mrzkého zisku, 9 ale v čistom svedomí nech uchovávajú tajomstvo viery. 10 Aj ich treba najprv vyskúšať; až potom, keď sa ukážu bez úhony, nech konajú službu. (...) 12 Diakoni nech sú muži jednej ženy a nech dobre vedú svoje deti a svoje domy. 13 Lebo tí, čo budú dobre konať svoju službu, získajú si dôstojné postavenie a veľkú istotu vo viere, ktorá je v Kristovi Ježišovi.*

²¹ DOLEŽALOVÁ, ref. 19, s. 32. Závěry Nitrianskej synody 1494 o svätení pozri PÉTERFFY, Carolus. *Sacra concilia ecclesiae romano-catholicae in regno Hungariae celebrata ab anno Christi MXVI. usque ad annum MDCCXV. Viennae – Posonii: Kaliwoda, 1742, s. 263n; 273n.*

spôsobilý, s dobrou povestou. Čo sa týka odbornej kvalifikácie, žiadalo sa, aby vedel čítať, spievať, mal základnú znalosť Sv. písma, najmä Nového zákona, a latinskej gramatiky.²² Tých, ktorým chýbalo príslušné vzdelanie, nemali skúšajúci pripustiť k vysviacke. Synodálne štatúty sa všeobecne zhodujú v tom, že skúšanie klerikov spadalo do kompetencie biskupského oficiála alebo generálneho vikára, ktorých touto funkciou poveril biskup.²³ Skúšanie kandidátov prebiehalo tri dni – od stredy do piatka v týždni pred vlastnou ordináciou. V európskom prostredí obvyklý kánonickoprávny postup potvrdzuje aj listina z uhorského prostredia, v ktorej Mikuláš, doktor kánonického práva, jágerský kanonik a generálny vikár in spiritualibus jágerského biskupa Petra z Rozhanoviec, oznamoval dátum vysviacky kňazov (sobota 22. 12. 1425) a vymenoval šiestich skúšajúcich (od stredy 19. 12. 1425), členov Jágerskej kapituly.²⁴

Pokiaľ sa klerik hlásil k vyššiemu sväteniu, musel sa preukázať zaisteným zdrojom príjmov, tzv. titulom svätenia (*titulus ordinationis*). V prvých dobách kresťanstva bolo toto svätenie vždy spojené s udelením nejakého cirkevného úradu (*titulus beneficii*), čím mal klerik zaistené hmotné zázemie; boli zakázané tzv. *ordinationes absolutae*. Keď sa neskôr odstránil zákaz absolútnych svätení, stávalo sa, že klerici, ktorí neboli trvalo zamestnaní pri kostole, sťahovali sa z miesta na miesto, hľadajúc zamestnanie a obživu (*clerici vagantes*). Počet týchto klerikov na sklonku 11. storočia veľmi vzrástol, čo bolo nielen na ujmu duchovného stavu, ale aj príčinou problémov, s ktorými sa musela cirkev vyrovnávať. Začalo sa teda vyžadovať, aby sa klerik preukázal vlastným majetkom alebo dostatočnými prostriedkami výživy. Ak by biskup vysvätil klerika bez titulu, pričom mu táto okolnosť bola známa, mal sa sám postarať o jeho hmotné zázemie až do času, kým svätenec nezískal nejaké benefícium alebo úrad, ktorý by mu zabezpečil dôstojnú existenciu.²⁵ Na začiatku 13. storočia zaviedla cirkev možnosť svätiti klerikov s vlastným (otcovským) majetkom alebo dôchodkami (*titulus patrimonii*). Kandidáti na vyššie svätenia sa teda museli preukázať benefíciom,²⁶ tí bohatší otcovským majetkom²⁷ a ostatní príjmom z renty (*titulus mensae sive pensionis*). V poslednom prípade sa súkromná osoba, mesto, korporácia či kláštor zaviazali vydržiavať klerika do tej doby, než získa dostatočné benefícium.²⁸

²² Nariadenia k priebehu skúšania kandidátov sa zachovali od nemeckého biskupa Wedega z Havelbergu: RIEDEL, Friedrich A. (ed.) *Codex diplomaticus Brandenburgensis: Sammlung der Urkunden, Chroniken und sonstigen Quellenschriften für die Geschichte der Mark Brandenburg und ihrer Regenten I/3*. Berlin, 1843, s. 249n.

²³ DOLEŽALOVÁ, ref. 19, s. 35.

²⁴ Budapešť, Magyar Nemzeti Levéltár – Országos Levéltár (ďalej MNL OL), fond Diplomatikai levéltár (ďalej DL), Diplomatikai Fényképgyűjtemény (ďalej DF), MNL OL DF 212828 (19. 12. 1425), Štátny archív v Poprade, pobočka Bardejov, č. 152.

²⁵ Toto nariadenie sa netýkalo rehoľníkov, ktorí mohli byť vysvätení bez titulu, na základe tzv. *titulum paupertatis seu professionis*.

²⁶ MNL OL DL 14927 (1. 3. 1455) „... sacros clericorum ordines generaliter celebrassemus, inter alios promovendos, dilectum nobis in Christo Henricum, natum Conradi Coch de Arnstain, accolitum Erbpolensis diocesis (...) ad titulum parrochialis ecclesie Sancti Ladislai regis in Caltenstein nostre diocesis...“

²⁷ MNL OL DL 19240 (10. 3. 1487) „Tunc inter promovendos, dilectum nobis in Christo Emericum, natum Benedicti Kele de Apastagh, ad titulum sui patrimonii (...) sacros ordines celebrassemus.“

²⁸ O zaopatrenie budúceho kňaza Jána Kožušníka (*Pellificis*) zo Šoprone z Rábskej diecézy sa starali šopronskí mešťania (*ad titulum magistri civium et totius communitatis in Sopronio*). HUTZ, Ferdi-

Pri skúškach sa tiež kontrolovali eventuálne prekážky svätenia. Z možnosti prijať svätenia, benefícií či ďalej vykonávať sviatostné funkcie totiž kandidáta vylučovali prekážky, ktoré nastali buď bez jeho zavinenia (*irregularitates ex defectu*), alebo boli zapríčinené jeho vinou (*ex delicto*). Ak existovala prekážka svätenia, bolo potrebné požiadať o udelenie výnimky zo zákona – dišpenz. Kým pre prijatie nižších svätení stačil súhlas diecézneho biskupa, dišpenz nutný na prijatie vyšších svätení, umožňujúci zisk benefícií, mohol udeliť len pápež. Ten mohol túto moc delegovať na iné osoby. Vydávanie dišpenzov mala v neskorom stredoveku na starosti predovšetkým Apoštolská penitenciária ako jeden z orgánov pápežskej kúrie, kde boli vybavované najrôznejšie suppliky z celej Európy s presne stanovenými taxami za jednotlivé úkony.²⁹ Vysoko urodzení petenti však spravidla žiadali o dišpenzovú bulu priamo pápežskú kanceláriu (absencia dišpenzu mohla viesť až k odňatiu benefícií). K *irregularitám ex defectu* patrilo: ak bol kandidát nemanželského pôvodu (*defectus natalium*);³⁰ ak nemohol slobodne rozhodovať o svojej osobe – napríklad nevoľník potreboval súhlas svojho pána, ženatý zasa súhlas manželky (*defectus libertatis*);³¹ ak nedosiahol požadovaný vek pre tonzúru a jednotlivé svätenia (*defectus aetatis*); ak bol postihnutý nejakým nedostatkom alebo chorobou, pre ktorú by nemohol vykonávať svoj úrad (*defectus corporis, defectus animi*). Zvlášť sa dbalo na zdravé oči a končatiny, čoho svedectvom je aj kapitola v zbierke kánonického právnika Rajmunda z Peñafortu (†1275) *Liber Extra (De corpore vitiatis ordinandis vel non)*, v ktorej dišputuje o prípustných výnimkách z tejto normy. Strata či poškodenie zraku alebo končatín boli teda dôvodom vybrať sa do Ríma, ak sa chcel mladík začleniť do *militia clericalis*, ako sa uvádzalo v kuriálnom formulári.³² K ďalším prekážkam patrilo, ak kandidát nemal potrebné znalosti (*defectus scientiae*); ak došlo k porušeniu sviatostnej povahy stavu manželského – teda nemohol sa stať duchovným, ak bol dva razy po sebe ženatý alebo si vzal vdovu, ktorá už predtým žila s iným mužom (*defectus sacramenti*); a napokon nedostatok miernosti, napr. ak sa niekto stal príčinou niečej

---

nand (ed.). Die Weiheregister der Seckauer Bischöfe vor der Reformation 1425 – 1507 (= Quellen zur geschichtlichen Landeskunde der Steiermark 9). Graz: Akademische Druck- und Verlagsanstalt, 1988, č. 663, 694.

²⁹ Ak chceli klerici s prekážkou *ex delicto* ďalej pôsobiť v rámci duchovného stavu, museli si vyžiadať zároveň s absolúciou tiež dišpenz, ktorým bola táto prekážka odstránená. SCHMUGGE, Ludwig. Boyle and Boniface: „Cum ex eo“ Dispensations in the Fifteenth Century. In DUGGAN, Anne J. et al. (eds.) *Omnia disce – Medieval Studies in Memory of Leonard Boyle*, O. P. Aldershot, 2005, s. 61-69. POŘÍZKA, Aleš. Repertorium Poenitentiarie Germanicum. Středověká pápežská penitenciária opět v centru pozornosti. In *Mediaevalia Historica Bohemica*, 2001, roč. 8, s. 97-120.

³⁰ Kandidáti nemanželského pôvodu mohli vstupovať do reholí.

³¹ Aj v prípade, ak manželka súhlasila, potreboval dišpenz od manželského sľubu.

³² Žiadosť o dišpenz pre úraz oka od akolytu Jána Hartlieba z Trnavy; MÁLYUSZ, Elemér – BORSÁ, Iván (eds.). Zsigmondkori oklevéltár (ďalej ZsO) VII. (1419 – 1420). Budapest: Magyar Országos Lévéltár, 2001, č. 283 (7. 4. 1419), pozri aj ZsO XIII, č. 295 (10. 3. 1426). V kúrii sa udomácnila prax, že postihnutý bol preskúšaný trojčlennou komisiou ustanovenou Apoštolskou penitenciáriou, ktorá preverovala, či môže plniť službu pri oltári napriek telesnému nedostatku. SCHMUGGE, Ludwig. Zum römischen „Weihetourismus“ unter Papst Alexander VI. (1492 – 1503). In VARANINI, Gian Maria et al. *Europa e Italia: Studi in onore di Giorgio Chittolini*. Firenze, 2011, s. 422.

smrti či krvipreliačia – boli to najmä chirurgovia, účastníci vojny, tí, čo vyniesli alebo vykonali rozsudok smrti a i. (*defectus perfectae lenitatis*).³³ K iregularitám *ex delicto* patrilo usmrtenie či zmrzačenie človeka – aj keď sa stalo nedopatrením, bolo nutné žiadať o dišpenz, ďalej pokus o samovraždu, spôsobenie ujmy na cti (*infamia*), kacírstvo, odpadlivosť, schizma, simonia, porušenie celibátu alebo nesprávne prijatie svätenia: ak sa mladík neoprávnene včlenil medzi svätených, ak neprijal svätenia podľa predpisov alebo nesprávne vykonával duchovné funkcie – napr. klerik s nižšími sväteniami vykonával funkcie vyššie sväteného, ak bol suspendovaný či pod interdiktom a naďalej slúžil atď.³⁴

Až po úspešnom preskúšaní a udelení súhlasu diecézneho biskupa sa pristúpilo k vlastnému aktu svätenia. Pritom platila kánonická zásada, podľa ktorej sa mohol kandidát uchádzať o niektorú z ordinácií len v rámci svojej domovskej diecézy a od svojho domáceho biskupa. Kto sa chcel dať svätiť iným biskupom, musel predložiť prepúšťaciu listinu (*littera dimissoria*). Napríklad rábsky biskup Augustín Salánki dosvedčuje, že keď sa 1. marca 1455 (*sabbato quatuor-temporum, quo cantatur divinum officium Intret oratio mea...*) v rábskom katedrálom kostole vysluhovali hromadné svätenia, medzi inými bol vysvätený z akolytu na subdiakona aj Henrich, syn Konrada Kocha z Arnsteinu, s prepúšťacím listom würzburského biskupa k titulu farského Kostola sv. Ladislava v Levéli (*Caltenstain*) v Rábskej diecéze.³⁵ O každom stupni svätenia, ktoré klerik prijal, dostal takéto jednoducho štylizované potvrdenie (*littera formata/testimonialis*), ktoré malo zvyčajne paralelu v heslovitom zápise s rovnakým obsahom v matricke svätencov – listina obsahovala údaje o tom, že kandidát bol považovaný za schopného svätenia, meno kandidáta i jeho otca; dátum a meno svätiaceho biskupa, pôvod či domovskú diecézu, v prípade rehoľníka príslušnosť k rádu alebo aj konkrétny kláštor/konvent (pri týchto kandidátoch zväčša chýba údaj o diecéze); pri vyšších sväteniach údaje k titulu (*ad titulum beneficij, – patrimonij, – pensionis*, atď.) a napokon dosiaľ prijaté svätenia. Listinou sa kandidát preukázal aj pri skúšaní pred svätením, čo je uvedené aj v doklade o udelenom svätení. Štyri nižšie svätenia boli vysluhované väčšinou naraz a v prameňoch sa uvádza len súhrnne akolytát, niekedy aj prijatie tonzúry. Formáty boli pre klerika životne dôležité ako záruka platnosti sviatostných úkonov, aby ten, na ktorého meno boli vystavené, mohol nastúpiť do služby v niektorom kostole či pri oltári.³⁶ Žiaľ, z Uhorska sa nezachovali ordinačné zoznamy kandidátov svätenia

³³ Archivio Apostolico Vaticano (ďalej AAV), Registra Supplicationum (ďalej Reg. Supp.), vol. 331, fol. 293n. SCHULTE, Johann F. von. Lehrbuch des katholischen Kirchenrechts nach dem gemeinen und Partikularrechte in Deutschland und Oesterreich und dessen Literaturgeschichte. Giessen, 1873, s. 198. Niektoré iregularity *ex defectu* môžu zaniknúť ipso facto, teda následkom zmeny v stave vecí, napr. def. natalium zaniká neskorším manželstvom, def. corporis nadobudnutím zdravia, def. aetatis dosiahnutím veku, def. scien. dosiahnutím potrebných znalostí, def. libertatis rozviazaním služobného pomeru.

³⁴ SCHULTE, ref. 33, s. 199.

³⁵ MNL OL DL 14927. Pozri aj dimisorial MNL OL DL 14877 (11. 9. 1454).

³⁶ HLEDÍKOVÁ, Zdeňka. Arcibiskupství a písemná kultura ve středověku. In HLEDÍKOVÁ, Zdeňka – POLC, Jaroslav (eds.). Pražské arcibiskupství 1344 – 1994: Sborník statí o jeho působení a významu v české zemi. Praha, 1994, s. 74n.

zo stredovekého obdobia,³⁷ a tak sme odkázaní len na formáty, dimisoriály či kópie týchto listín odpísané v rukopise, na ktoré neraz naďabíme náhodne – po pri výskume inej problematiky.³⁸ Jedným z takýchto rukopisov je aj obsahovo pestrý kódex s teologickými, medicínskymi a literárnymi textami z vlastníctva vidinského biskupa a päťkostolského pomocného svätiačeho biskupa Víta Hündlera (1447 –1469).³⁹ Ten do rukopisu začlenil aj opisy svojej korešpondencie, formulárovú knihu s textami používanými pri procese svätení, ako aj opisy formát z Ostrihomskej i Päťkostolskej diecézy.⁴⁰ Z analyzovaných *litterae formate* z uhorského prostredia vyplýva, že vysviacky konali prevažne pomocní svätiači biskupi, ako aj to, že všetky vyššie svätenia boli udeľované počas kántrových dní a na Bielu sobotu. Nižšie svätenia sa vysluhovali tiež v nedeľu *Invocavit* (prvá nedeľa v pôste), napr. Anton, pomocný biskup päťkostolského biskupa (na základe dimisoriálu generálneho vikára vesprímskeho biskupa), vysvätil Michala, syna Eliáša *de Hann* z Vesprímskej diecézy (24. 2. 1504), v Kaplnke sv. Alžbety vo svojej rezidencii za akolytu, pričom ostatné stupne mu boli udelené postupne v čase kántrov, ako bolo predpísané.⁴¹ Vyššie stupne dosahovali klerici, ktorí boli pri akolytskom svätení dospelí, zvyčajne rýchlo za sebou, v priebehu jedného roka po vysvätení za akolytu. Kandidátov svätenia potom prezentoval svätiačemu

³⁷ Rozborom ordinačných zoznamov Pražskej diecézy predhusitskej doby sa zaoberala DOLEŽALOVÁ, Eva, ref. 19. Registre z vysviacok sa až na pár výnimiek zo skoršieho obdobia zachovali až od 16. storočia. Výberovo BÄRSCH, Jürgen. Libri Ordinarii als rechtsrelevante Quellen. Zum normativ-rechtlichen Charakter hoch- und spätmittelalterlicher Gottesdienstordnungen. In NEUHEUSER, Hanns P. (ed.) Pragmatische Quellen der kirchlichen Rechtsgeschichte. Köln – Wien [a i.], 2011, s. 277-308; KACZMAREK, Krzysztof. Świecenia duchowieństwa w diecezji gnieźnieńskiej w latach 1482 – 1493. Poznań, 2018; KACZMAREK, Krzysztof. Świecenia duchowieństwa przez biskupa krakowskiego Jana Rzeszowskiego (†1488). In Folia Historica Cracoviensia, 2012, roč. 18, s. 143-164; BOREK, Arkadiusz. Świecenia duchowieństwa w późnośredniowiecznej Polsce: praktyka i jej uwarunkowania na przykładzie wrocławskich wykazów święceń. In Studia Źródłoznawcze, 2014, roč. 52, s. 45-71; HUTZ, Ferdinand (ed.). Das Weiheregister des Lavanter Bischofs Dr. Philipp Renner 1534 – 1553 (= Quellen zur geschichtlichen Landeskunde der Steiermark 17). Graz, 1994, 158 s.

³⁸ MNL OL DL 49764 (1444); DL 14927 (1455); DL 19240 (1478); DL 17985 (1478); DF 203910 (1481); DL 17437 (1481); DL 46101 (1489); DF 247923 (1489), DL 72722 (1495); KNAUZ, Nándor. A Budai káptalan regestái 1148 – 1649. In Magyar Történelmi Társaság, 1862, roč. 12, č. 1, s. 135, č. 9 (1496); DL 20733 (1499); DF 278332 (1504); DL 86082 (1515); FEJÉR, György (ed.). Codex Diplomaticus Hungariae Ecclesiasticus Ac Civilis, 10/6, Budae: Budae: typis typogr. Regiae Vniversitatis Vngaricae, 1844, č. 274 (1424); BÉKEFI, Remig. A káptalani iskolák története Magyarországon 1540-ig. Budapest, 1910, č. 40 (1402), č. 96 (1494), č. 130 (1517); VARJÚ, Elemér. A gyulafehérvári Batthyány-könyvtár. In Magyar Könyvszemle, 1901, roč. 9, č. 1 – 4, s. 258-260, č. 276, (1467); THALLÓCZY, Lajos – BARABÁS, Samu (eds.). Monumenta Hungariae Historica 1. Diplomataria 28: A Blagay-család oklevéltára. Budapest, 1897, s. 443 (1507).

³⁹ FEDELES, Tamás – KOSZTA, László. Pécs (Fünfkirchen). Das Bistum und die Bischofsstadt im Mittelalter. Wien, 2011, s.163.

⁴⁰ Klosterneuburg, Stift Klosterneuburg, Codex Claustroneoburgensis 941, 15. stor., Viti testimoniales de ordinatione, fol. 128r-128v; fol. 335v-338r. Dostupné na internete: <<https://manuscripta.at/diglit/AT5000-941/1/thumbs>> [cit. 12. 6. 2019].

⁴¹ MNL OL DF 278332 (24. 2. 1504). Takisto sufragán krakovského biskupa udelil akolytát „*die dominico, quo decantatur introitus Invocavit*“ Jurajovi Gašparovi z Okoličného, klerikovi Ostrihomskej diecézy (16. 2. 1494); BÉKEFI, ref. 38, č. 96 (1494).

biskupovi archidiakon.⁴² Kánonické právo nevymedzovalo zvláštne miesto pre svätenia – dôležitý bol len sakrálny priestor, a tak sa svätenia mohli konať v katedrálach, ale aj v kaplnkách biskupskej rezidencie.⁴³

V Diecéznom archíve Graz-Seckau (Štajersko, Rakúsko) sa zachoval register vysvätených seckauskými biskupmi v rokoch 1425 – 1507 (*Registra ordinandorum*).⁴⁴ Z tohto registra sa dozvedáme, že dimisoriálom sa museli preukázať aj traja kandidáti z územia dnešného Slovenska: scholár svätený za akolytu Matej Czibser z Košíc (1441), františkán Bernardín z Košíc (1468) vysvätený za diakona⁴⁵ a Erhard Teibler, syn Martina Cerdonisa zo Šamorína (1468), za subdiakona (k titulu baróna Wilhelma z Perneggu).⁴⁶ Svätotojurský a pezinský gróf Krištof poskytol zaopatrenie akolytovi Salzburskej diecézy Kristiánovi Landtschacherovi z Kirchbergu, svätenému za subdiakona „v kaplnke hradu Seckau blízko Leibnitz v Salzburskej diecéze“, a budúcemu subdiakonovi Michalovi Vaytovi z Neidau (1507).⁴⁷ V ďalšom rakúskom biskupskom sídle Sankt Andrä/Lavant (Korutánsko) zasa vyslúžil lavantský biskup Leonard postupne všetky svätenia Lukášovi Meichsnerovi z Bratislavy, scholárovi Ostrihomskej diecézy.⁴⁸ Zahraniční klerici, ktorí študovali na európskych univerzitách, mohli prijať rôzne stupne cirkevných svätení aj v mieste svojho štúdia. K nim patril spišský prepoš Gašpar Back z Berendu, ktorý študoval vo Viedni, vo Ferrare aj v Bologni a získal doktorát z kánonického práva. V decembri v roku 1469 bol v Bologni vysvätený za subdiakona a o tri roky neskôr, po obhájení doktorátu, prijal v Ríme kňazské svätenia.⁴⁹

Medzi dôvodmi, ktoré klerikov privádzali do večného mesta, dominovali najmä študijné povinnosti, diplomatická služba, potreba dišpenzu pre nejakú formu irregularity, ale aj prebiehajúce lehoty, v rámci ktorých boli príslušní klerici povinní získať potrebnú ordináciu. A tak tí, ktorí chceli byť vysvätení priamo v Ríme od biskupa, ktorého na taký úkon poveril pápež, museli najskôr požiadať Sv. stolicu osobitnou suplikou – buď aby mohli prijať svätenia od ľubovoľného biskupa, alebo o povolenie prijať svätenia priamo v pápežskej kúrii.

Významný prameň pre výskum problematiky stredovekých ordinácií klerikov z nášho územia v Ríme – sériu registrov z Archívu apoštolskej komory

⁴² OEDIGER, F. Wilhelm. Über die. Bildung der Geistlichen im späten Mittelalter. Leiden – Köln, 1953, s. 81.

⁴³ VARJÚ, ref. 38, s. 258-260, č. 276 (1467) „... in ara Beatissimae Mariae virginis in prefata ecclesia nostra metropolitana Strigoniensi constructa...“; MNL OL DL 86082 (22. 12. 1515) „... in ecclesia chathedrali Beati Johannis Evangeliste in castro Agriensis fundata...“; MNL OL DF 278332 (24. 2. 1504) „... in Capella sancte Elizabeth in domo solite habitationis nostre Quinqueecclesiensis fundata...“.

⁴⁴ HUTZ, ref. 28, 1988.

⁴⁵ Tamže, č. 496; 1778.

⁴⁶ Tamže, č. 1599, 1623, 1697.

⁴⁷ „... ad titulum generosi domini Cristoffori comitis s. Georgii et in Pösing...“ HUTZ, ref. 28, č. 2074, 2105, 2116. Akolyta Martin Jägerhofer z Rábu sa pri svätení za subdiakona (16. 3. 1443, Intret) dokonca preukázal titulom „illustris principis Alberti ducis Austrie“. HUTZ, ref. 28, č. 657s; 686d; 709p.

⁴⁸ HUTZ, ref. 37, č. 395, 419, 487, 619, 691: 21. 12. 1510 (Veni et ostende); prijal tonzúru a zároveň akolytát, 15. 3. 1511 (Intret) subdiakonát; 5. 4. 1511 (Sitientes) diakonát a 19. 4. 1511 (sabbatho sancto pasche) presbyterát.

⁴⁹ FEDELES, Tamás. „Ad omnes sacros ordines promoveri“. Győri egyházmegyések római szentelési ügyei a késő középkorban. In Arrabona, roč. 53 – 56, 2018, s. 81.

vo Vatikánskom tajnom archíve – editoval V. Rábik.⁵⁰ Ide o 14 zväzkov z rokov 1425 – 1524 s medzerami v zachovaní rokov 1456 – 1464 a 1476 – 1481, ktoré majú označenie *Libri formatarum*.⁵¹ Pôvodné zoznamy ordinandov vznikali na základe prihlášky kandidáta pred jeho prijatím na niektorý vyhlásený termín generálnych svätení. Z poverenia komorského kardinála bol svätiteľom vždy niektorý biskup žijúci dlhodobo alebo trvalo v kúrii.⁵² V 15. storočí usporadúvala Apoštolská komora štyri až päťkrát v roku generálne ordinácie.⁵³ Keďže kandidáti svätení chceli zostať v Ríme len relatívne krátko, žiadali zvyčajne o svätenia v časoch mimo kánonickým právom stanovených termínov, skrátenej aj o obdobia, ktoré mali uplynúť medzi jednotlivými sväteniami. Tak to bolo v prípade kaplána Kaplnky Božieho tela v Dóme sv. Martina a neskoršieho bratislavského kanonika Mikuláša, syna Štefana Popa z Hütteldorfu, ktorý ako akolyta žiadal v Ríme o prijatie vyšších svätení „extra tempore“ (1470).⁵⁴

Napriek všetkým uvedeným obmedzeniam a cirkevnou legislatívou nastoleným požiadavkám niekedy dochádzalo k vysluhovaniu ordinácií v rozpore s kánonickým právom. S údajmi o takýchto protiprávných sväteniach sa môže historik oboznámiť vďaka udelenej absolúcii a dodatočnému dišpenzu – v prípade, ak klerik falšoval dimisoriál či doklad o skúške, získal svätenia bez absolvovania skúšania, resp. uviedol fiktívny titul (*titulus fictus*).⁵⁵ Dňa 17. 11. 1461 preto pápež Pius II. vydal bulu „*Cum ex sacrorum ordinum*“, v ktorej takéto praktiky odsúdil

⁵⁰ RÁBIK, Vladimír (ed.). Monumenta Vaticana Slovaciae IV/1. Camera apostolica (Libri formatarum 1425 – 1524). Trnava, 2014; RÁBIK, Vladimír. Le ordinazioni dei chierici provenienti dal territorio della Slovacchia odierna nella Curia Romana nel Medioevo (1425 – 1524). In *Slovak Studies : Rivista dell'Istituto Storico Slovacco di Roma*, 2015, 1 – 2, s. 54-72.

⁵¹ Z českého prostredia HLEDÍKOVÁ, Zdeňka. Svěcení duchovenstva v církvi podjednou. Ordinationes Clericorum In Ecclesia „Sub Una Specie.“ Edice pramenů z let 1438 – 1521. Editio fontium ad Bohemiam Moraviamque spectantium annis 1438 – 1521. Praha, 2015; POŘÍZKA, Aleš. Svěcení z českých zemí u papežské kurie v letech 1420 – 1447. In HLAVÁČEK, Ivan – HRDINA, Jan (eds.). Církevní správa a její písemnosti na přelomu středověku a novověku. Praha, 2003, s. 245-264; z uhorského FEDELES, ref. 49, s. 77 – 144; FEDELES, Tamás. Magyar klerikusszentelesek Rómában a hitújítás kezdetén. In VARGA, Szabolcs – VÉRTESI, Lázár (eds.). Egyházi társadalom a Magyar Királyságban a 16. században. Pécs, 2017, s. 51-104; z nemeckého REHBERG, Andreas. Deutsche Weihkandidaten in Rom am Vorabend der Reformation. In FLUG, Brigitte (ed.). Kurie und Region: Festschrift für Brigide Schwarz zum 65. Geburtstag. Stuttgart, 2005, s. 277-305. Záujem bádateľov sa sústreďuje najmä na sériu Libri formatarum (Archivio Apostolico Vaticano, Camera Apostolica), no pramene k sväteniam sa nachádzajú aj v iných rímskych archívoch, keďže vysviacky sa v Ríme nediali len za sprostredkovania Apoštolskej komory, ale aj vikára in spiritualibus in Urbe a početných biskupov, ktorí rezidovali v rímskej kúrii. Kandidáti na svätenia, ktorí ich chceli dosiahnuť oficiálnou cestou, mali teda dve možnosti: cez Apoštolskú komoru alebo rímskeho mestského vikára.

⁵² Až 20.11. 1503 vymenoval Július II. svojho stáleho zástupcu pre rímske svätenia. HLEDÍKOVÁ, ref. 51, s.19.

⁵³ REHBERG, ref. 51, s. 292.

⁵⁴ Archivio Apostolico Vaticano, Reg. Suppl., Vol. 657, fol. 262r (1470); Vol. 662, fol. 297v (1471).

⁵⁵ V prípade, že sa nechal klerik vysvätiť *ad fictum titulum* a zložil prisahu, dopustil sa krivej prisahy a *crimen falsi*. Keďže počas ceremónie vysviacky sa zúčastňoval na slávení omše (čítanie epistoly či evanjelia), spáchal taký podvodník aj *excessus*. Následkom bola automatická exkomunikácia (*excommunicatio ipso facto*), ako aj status *inhabilitas* a *irregularitas*, čo znamenalo zákaz vykonávania akejkoľvek duchovnej činnosti a vylúčenie z držby prebendy. Ak sa dal klerik takto protiprávne ordinovať, musel svojmu domácemu biskupovi predložiť od penitenciárie

a nariadil, že každý, kto bez kánonického dišpenzu alebo zákonného povolenia, či už mimo určených lehôt, alebo bez dosiahnutia požadovaného kánonického veku, prípadne bez prepúšťacej listiny, a to aj v oblastiach mimo Itálie, dosiahol niektorý z posvätných rádov, bol z neho suspendovaný, a ak by sa zdráhal, upadol by do tzv. iregularity a mohol prísť o svoje beneficium a úrad.⁵⁶

Na druhej strane z požiadavky Ruperta Sweicha z Eberau, klerika Rábskej diecézy, vyplýva, že cestu do Ríma podnikali klerici aj z iných ako vyššie spomenutých príčin. Rupert sa na Apoštolskú penitenciáriu (1468) obrátil so žiadosťou o povolenie, aby smel prijať všetky cirkevné svätenia od niektorého zo susedných biskupov a nie svojho diecézneho (rábskeho) biskupa.⁵⁷ Ten totiž stanovil kandidátom neprijateľné podmienky – vysviacky konal iba raz ročne a od ním vysvätených kandidátov dokonca požadoval, aby na vlastné náklady slúžili v rábskej katedrále, čo on pre svoju chudobu nemohol splniť.

Ak však kandidáti obstáli v skúškach a boli uznaní za spôsobilých na duchovný stav, ak splnili všetky podmienky, prípadne sa im podarilo odstrániť všetky kánonickoprávne prekážky svätenia, nič nestálo v ceste, aby sa pristúpilo k slávnostnej ceremónii vysviacky. Jej priebeh bol rovnaký v celom kresťanskom svete, či sa konala pri hrobch apoštolov sv. Petra a Pavla v Ríme, alebo v niektorom z chrámov Uhorského kráľovstva.

Zoznam použitých prameňov a literatúry:

Archívy:

Archivio Apostolico Vaticano (AAV), Registra Supplicationum (Reg. Supp.)
 Budapešť, Magyar Nemzeti Levéltár – Országos Levéltár (MNL OL), fond Diplomatikai levéltár (DL), Diplomatikai Fényképgyűjtemény (DF), MNL OL DF)
 Rím, Archív Apoštolskej penitenciárie (L'Archivio storico della Penitenzieria Apostolica)
 Štátny archív v Poprade, pobočka Bardejov

Edície prameňov a publikované pramene:

ANDRIEU, Michel. *Les Ordines Romani du haut moyen âge*, 5. vol., Louvain: Spicilegium Sacrum Lovaniense, 1931 – 1961.
 ANDRIEU, Michel. *Le Pontifical Romain au moyen âge* 3. Citta del Vaticano, 1972.
 BÉKEFI, Remig. *A káptalani iskolák története Magyarországon 1540-ig*. Budapest, 1910.
 HLEDÍKOVÁ, Zdeňka. *Svěcení duchovenstva v církvi podjednou. Ordinationes Clericorum In Ecclesia „Sub Una Specie.“ Edice pramenů z let 1438 – 1521. Editio fontium ad Bohemiam Moraviamque spectantium annis 1438 – 1521*. Praha, 2015.
 HUTZ, Ferdinand (ed.). *Die Weiheregister der Seckauer Bischöfe vor der Reformation 1425 – 1507 (= Quellen zur geschichtlichen Landeskunde der Steiermark 9)*. Graz, 1988.
 HUTZ, Ferdinand (ed.). *Das Weiheregister des Lavanter Bischofs Dr. Philipp Renner 1534 – 1553 (= Quellen zur geschichtlichen Landeskunde der Steiermark 17)*. Graz, 1994.
 FEJÉR, György (ed.). *Codex Diplomaticus Hungariae Ecclesiasticus Ac Civilis, 10/6*, Budae: Budae: typis typogr. Regiae Vniversitatis Vngaricae, 1844.
 IZIDOR ZO SEVILLY. *Etymologiae VI. – VII.* Ed. KORTE, Daniel. Praha, 2004.

---

absolúciu a dišpenz na potvrdenie, keďže platilo, že pápežské listiny nadobudli právoplatnosť po prezentácii na príslušných miestach. SCHMUGGE, ref. 32, s. 424n.

⁵⁶ RÁBIK, ref. 50, s. 28.

⁵⁷ Rím, Archív Apoštolskej penitenciárie (L'Archivio storico della Penitenzieria Apostolica) 16, fol. 93 r. (17. 6. 1468); dostupné na internete: <http://rg-online.dhi-roma.it/RPG/5/1550>.

- KNAUZ, Nándor. A Budai káptalan regestái 1148 – 1649. In *Magyar Történelmi Társaság, 1862, roč. 12, č. 1, s. 3-156.*
- MÁLYUSZ, Elemér – BORSA, Iván (eds.). *Zsigmondkori oklevéltár (ZsO) VII. (1419 – 1420).* Budapest, 2001.
- PÉTERFFY, Carolus. *Sacra concilia ecclesiae romano-catholicae in regno Hungariae celebrata ab anno Christi MXVI. usque ad annum MDCCXV.* Viennae – Posonii: Kaliwoda, 1742.
- PICCOLOMINI, A. Patrizi – BURCKARD, Johannes (eds.). *Pontificalis Liber...* Roma: Stephan Planck 1485 (Hain-Copinger 13285).
- RÁBIK, Vladimír (ed.). *Monumenta Vaticana Slovaciae II. Registra supplicationum ex actis pontificis Romanorum res gestas Slovacas illustantia, 1 (1342 – 1415).* Trnavae – Romae, 2009.
- RÁBIK, Vladimír (ed.). *Monumenta Vaticana Slovaciae IV/1. Camera apostolica (Libri formatarum 1425 – 1524).* Trnava, 2014.
- RIEDEL, Friedrich A. (ed.) *Codex diplomaticus Brandenburgensis: Sammlung der Urkunden, Chroniken und sonstigen Quellenschriften für die Geschichte der Mark Brandenburg und ihrer Regenten I/3.* Berlin, 1843.
- THALLÓCZY, Lajos – BARABÁS, Samu (eds.). *Monumenta Hungariae Historica 1. Diplomataria 28: A Blagay-család oklevéltára.* Budapest, 1897.

Monografie a zborníky ako celok:

- ADAM, Adolf. *Liturgika. Křesťanská bohoslužba a její vývoj.* Praha, 2008.
- DOLEŽALOVÁ, Eva. *Svěcenci pražské diecéze 1395 – 1416.* Praha, 2010.
- FEDELES, Tamás – KOSZTA, László. Pécs (Fünfkirchen). *Das Bistum und die Bischofsstadt im Mittelalter.* Wien, 2011.
- FEDELES, Tamás. „Ad omnes sacros ordines promoveri“. Győri egyházmegyések római szentelési ügyei a késő középkorban. In *Arrabona, roč. 53 – 56, 2018.*
- HLEDÍKOVÁ, Zdeňka. Arcibiskupství a písemná kultura ve středověku. In *HLEDÍKOVÁ, Zdeňka – POLC, Jaroslav (eds.). Pražské arcibiskupství 1344 – 1994: Sborník statí o jeho působení a významu v české zemi.* Praha, 1994.
- CHOVANEC, Marián. *Sakramentológia II.* Nitra, 2013.
- KACZMAREK, Krzysztof. *Święcenia duchowieństwa w diecezji gnieźnieńskiej w latach 1482 – 1493.* Poznań, 2018.
- KLEINHEYER, Bruno. *Die Priesterweihe im römischen Ritus: eine liturgiehistorische Studie.* Trier, 1962.
- MOLITOR, Raphael. *Vom Sakrament der Weihe 2. Erwägungen nach dem Pontificale Romanum. Subdiakonats, Diakonats, Presbyterats.* Regensburg, 1938.
- NODL, Martin – ŠMAHEL, František (eds.). *Slavnosti, ceremonie a rituály v pozdním středověku.* Praha, 2014.
- OEDIGER, F. Wilhelm. *Über die Bildung der Geistlichen im späten Mittelalter.* Leiden – Köln, 1953.
- SCHULTE, Johann F. von. *Lehrbuch des katholischen Kirchenrechts nach dem gemeinen und Partikularrechte in Deutschland und Oesterreich und dessen Literaturgeschichte.* Giessen, 1873.
- VESELOVSKÁ, Eva – ADAMKO, Rastislav – BEDNÁRIKOVÁ, Janka. *Stredoveké pramene cirkevnej hudby na Slovensku.* Bratislava, 2017.

Štúdie a články v časopisoch a zborníkoch, kapitoly v kolektívnych monografiách:

- BÄRSCH, Jürgen. *Libri Ordinarii als rechtsrelevante Quellen. Zum normativ-rechtlichen Charakter hoch- und spätmittelalterlicher Gottesdienstordnungen.* In *NEUHEUSER, Hanns P. (ed.) Pragmatische Quellen der kirchlichen Rechtsgeschichte.* Köln – Wien [a. i.], 2011, s. 277-308.
- BOREK, Arkadiusz. *Święcenia duchowieństwa w późnośredniowiecznej Polsce: praktyka i jej uwarunkowania na przykładzie włocławskich wykazów święceń.* In *Studia Źródłoznawcze, 2014, roč. 52, s. 45-71.*

- FEDELES, Tamás. Magyar klerikusszentelések Rómában a hitújítás kezdetén. In VARGA, Szabolcs – VÉRTESI, Lázár (eds.). Egyházi társadalom a Magyar Királyságban a 16. században. Pécs, 2017, s. 51-104.
- FOLSOM, Cassian. The Liturgical Books of the Roman Rite. In CHUPUNGCO, Anscar J. (ed.) Handbook for Liturgical Studies 1. Introduction to the liturgy. Collegeville, 1997, s. 245-314.
- GĄSIOROWSKI, Antoni. Świącenia w diecezji kujawskiej na przełomie XV i XVI wieku. In Roczniki historyczne, 2001, č. 67, s. 79-105.
- JILEK, August. Bischof und Presbyterium: Zur Beziehung zwischen Episkopat und Presbyterat im Lichte der Traditio Apostolica Hippolyts. In Zeitschrift für katholische Theologie, zv. 106, č. 4, 1984, s. 376-401.
- KACZMAREK, Krzysztof. Świącenia duchowieństwa przez biskupa krakowskiego Jana Rzeszowskiego (†1488). In Folia Historica Cracoviensia, 2012, roč. 18, s. 143-164.
- KALOUS, Antonín. Biskupské a legátské rituály a ceremonie. In NODL, Martin – ŠMAHEL, František (eds.). Slavnosti, ceremonie a rituály v pozdním středověku. Praha, 2014, s. 317-367.
- POŘÍZKA, Aleš. Svěcenci z českých zemí u papežské kurie v letech 1420 – 1447. In HLAVÁČEK, Ivan – HRDINA, Jan (eds.). Církevní správa a její písemnosti na přelomu středověku a novověku. Praha, 2003, s. 245-264.
- POŘÍZKA, Aleš. Repertorium Poenitentiarie Germanicum. Středověká papežská penitenciárie opět v centru pozornosti. In Mediaevalia Historica Bohemica, 2001, roč. 8, s. 97-120.
- RÁBIK, Vladimír. Le ordinazioni dei chierici provenienti dal territorio della Slovacchia odierna nella Curia Romana nel Medioevo (1425 – 1524). In Slovak Studies, 2015, č. 1 – 2, s. 54-72.
- REHBERG, Andreas. Deutsche Weihekandidaten in Rom am Vorabend der Reformation. In FLUG, Brigitte (ed.). Kurie und Region: Festschrift für Brigide Schwarz zum 65. Geburtstag. Stuttgart, 2005, s. 277-305.
- SCHMUGGE, Ludwig. Boyle and Boniface: „Cum ex eo“ Dispensations in the Fifteenth Century. In DUGGAN, Anne J. et al. (eds.) Omnia disce – Medieval Studies in Memory of Leonard Boyle, O. P. Aldershot, 2005, s. 61-69.
- SCHMUGGE, Ludwig. Zum römischen „Weihetourismus“ unter Papst Alexander VI. (1492 – 1503). In VARANINI, Gian Maria et al. Europa e Italia: Studi in onore di Giorgio Chittolini. Firenze, s. 417-436.
- VARJÚ, Elemér. A gyulafehérvári Batthyány-könyvtár. In Magyar Könyvszemle, 1901, roč. 9, č. 1 – 4, s. 258-260.

Internetové zdroje:

- FÖLDVÁRY, M. István. Fragmenta Pontificalis antiqui Strigoniensis collata ex integris rubricis sex principalium fontium sæculorum XI – XVI., earundem synopsi atque nonnullis testibus referentiisque. [Online.] Budapest 2006. Dostupné na internete: <http://latin.elte.hu/munkatarsak/FM_files/2.%20Az%20esztergomi%20rubrikas%20hagyomany%20-%20alapforrasok.pdf> <<http://gregorien.info/calendar/id/2/0/en>> [cit. 12. 6. 2019].
- Klosterneuburg, Stift Klosterneuburg, Codex Claustroneoburgensis 941, 15. stor., Viti testimoniales de ordinatione, fol. 128r-128v; fol. 335v-338r. Dostupné na internete: <<https://manuscripta.at/diglit/AT5000-941/1/thumbs>> [cit. 12. 6. 2019].
- Sväté písmo, ekumenický preklad <<https://www.mojabiblia.sk/svatepismo/46/1-list-korintanom-kapitola-7/ekumenicky-preklad/>>

*Výskum bol podporený Slovenským historickým ústavom v Ríme.

Počet slov: 7 105

Počet znakov vrátane medzier: 50 480